

برونداد سیاست‌های اجتماعی در بهبود توسعه انسانی در سال‌های پس از انقلاب اسلامی

محمد رضا واعظ مهدوی*

محمد مهدی ارایبی**

تاریخ دریافت: ۸۶/۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۸۶/۳/۲۱

چکیده:

تحقق عدالت اجتماعی و مبارزه با فقر در زمره محوری‌ترین اهداف انقلاب اسلامی بوده و غالباً رکن اصلی سیاست‌گذاری‌های کشور را تشکیل می‌داده است. محاسبات و بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که در دهه‌های اخیر، تقریباً در تمام حوزه‌ها شاخص‌های توسعه اجتماعی به خصوص شاخص توسعه انسانی روند رو به بهبود داشته است. به نحوی که ایران طی دو دهه گذشته از کشورهای دارای توسعه انسانی پایین به گروه کشورهای دارای توسعه انسانی متوسط ارتقاء یافته است.

این در حالی است که به دلیل شرایط ناشی از دوران انقلاب، جنگ، و تضییقات و محاصره‌های مستمر اقتصادی خالص درآمد سرانه ملی کاهش یافته است. این امر نشان دهنده این است که توسعه انسانی الزاماً به درآمد سرانه مرتبط نبوده، سیاست‌های اجتماعی، علی‌الخصوص اهتمام رهبران و سیاست‌گذاران به توزیع عادلانه درآمدها و امکانات و تحقق عدالت اجتماعی نقش مؤثری در ارتقاء توسعه انسانی ایفا می‌کند.

*مدیر گروه سلامت و عدالت اجتماعی و دانشیار دانشگاه شاهد
**کارشناس ارشد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

مقدمه:

حکومت‌ها متولیان اصلی منابع ملی کشورشان هستند و باید برای فایده رساندن به مردم خود، این منابع را حفظ کنند و ارتقاء ببخشند. کارکرد مهم حکومت‌ها برای ارتقاء تندرستی و رفاه جوامع، با اعتماد و مشروعیتی که شهروندان برای فعالیت‌های حکومت قائل هستند، ارتباطی تنگاتنگ دارد.

این کارکرد، نیازمند چشم‌انداز و دورنمای روشنی برای تأثیرگذاری می‌باشد و حکومت‌ها را به تعهد و «تولیت» برای بهبود شرایط اجتماعی ملت‌های خود (و کل جامعه بشری) رهنمون می‌سازد. تحقق عدالت اجتماعی و مبارزه با فقر در زمره محوری‌ترین اهداف انقلاب اسلامی بوده و غالباً رکن اصلی سیاست‌گذاری‌های کشور را تشکیل می‌داده است.

بررسی حاضر نشان می‌دهد، علی‌رغم تداوم نابرابری اقتصادی اجتماعی در جامعه ایران درصد جمعیت زیر خط فقر و میزان نابرابری، مستمراً کاهش یافته کیفیت زندگی، وضعیت بهداشتی و سطح سلامت عمومی، وضعیت آموزش‌های عمومی، گستره و کارکرد زیرساخت‌های اجتماعی و به طور کلی «توسعه انسانی و اجتماعی» رو به بهبود بوده است. این دستاوردها محصول توزیع هدفمند سرمایه‌گذاری‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، اعمال طرح‌های متعدد توازن منطقه‌ای و کمک به جلوگیری از عقب‌ماندگی و ایجاد تعادل توسعه منطقه‌ای در استان‌های کمتر توسعه یافته و محروم کشور، اصلاح نظام قیمت‌گذاری و خرید تضمینی محصولات کشاورزی، توزیع گسترده و همگانی کالاهای اساسی یارانه‌ای در شهر و روستا و ده‌ها اقدام اساسی دیگر در حوزه‌های رفاه اجتماعی به ویژه بهداشت و آموزش بوده است.

نتایج تحقق سیاست‌های مذکور پایه‌ای مناسب برای ارتقاء عدالت اجتماعی در ایران را فراهم آورده است که البته برای تضمین دستیابی به این هدف، علاوه بر تداوم سیاست‌های عدالت‌آفرین و کارآمد گذشته، اصلاح و تجدید نظر در سیاست‌های غیرعدالت‌محورانه، و «آگاهی عمومی» و «عزم سیاسی» در هدف‌گذاری تمامی برنامه‌ها در حمایت از مستضعفین و توانمندسازی گروه‌های نابرخوردار را طلب می‌کند.

نقش سیاست‌های اجتماعی و مبانی ارزشی جمهوری اسلامی در بهبود توسعه اجتماعی کشور

در دیدگاه اسلامی، سلامتی، آگاهی (سواد) و تأمین نیازهای اولیه مادی انسان (عدالت اجتماعی)، مقدمه لازم برای حرکت فرد و جامعه در مسیر اعتلا و کمال الهی تلقی شده است. در «فرهنگ اسلامی» اهتمام مسلمانان به امور و تلاش در جهت حل مشکلات یکدیگر توصیه شده و بی تفاوتی نسبت به دیگران نکوهیده شمرده شده است. خداوند در سوره انفال آیه ۲۵ فرموده است: «پرهیزید از فتنه‌ای که (چون فرا برسد) تنها به گروه خاصی (که ظلم کرده‌اند) محدود نمی‌شود». یا در کلام پیشوایان آمده است: «کسی که روز را آغاز کند و گره از کار مسلمانی نگشاید، مسلمان نیست» (اصول کافی، جلد ۲). حضرت علی (ع) در خطبه ۱۶۷ نهج البلاغه فرموده‌اند: «از خدا بترسید در حق بندگان و شهرهایش، زیرا شما حتی در برابر سرزمین‌ها و چارپایان مسئول هستید» یا آن که در نامه ۵۱ نهج البلاغه آمده است: «پس داد مردم را از خود بدهید و در برآوردن حاجت‌های آنان شکیبایی ورزید، که شما رعیت را خزانه دارید و امت را وکیلان، و امامان را سفیران حاجت کسی را روا ناکرده مگذارید و او را از آنچه مطلوب اوست، بازمدارید».

۱۸۹

علاوه بر این تلاش برای دست یافتن به آینده‌ای بهتر نه تنها، نیازمند طراحی راهنمای عمل و ترسیم روشن از «آینده مورد انتظار» کشور می‌باشد تا نسل‌های امروز و آینده جامعه بتوانند آگاهانه و با در نظر گرفتن مسیر آن گام بردارند بلکه لازمه پویایی و امید مردم این سرزمین است و برآمده از اصول و آرمان‌هایی است که در اندیشه و فرهنگ اسلامی و انقلابی جای دارد و رویکرد و رفتار دولت و دستگاه اجرایی کشور را در چارچوب آن هدفدار و معنادار می‌کند؛ بنابراین می‌بایست کشور راهنمای عمل و ترسیم روشن از «آینده مورد انتظار» خود داشته باشد.

دور نمای هر کشوری بر اساس سه مبنا اول، نگاه ارزشی هر جامعه، دوم، وضع موجود جامعه و کشور و سوم حرکت جهانی طراحی می‌شود. تلفیق این سه مؤلفه دورنما و چشم‌انداز کشورها را شکل می‌دهد، یعنی هر کشور بر اساس نظام ارزشی خود، مقصد و آینده خود را طراحی می‌کند. نظام‌های ارزشی بسیار تعیین‌کننده هستند. همچنین وضع موجود کشور هم تأثیرگذار است. بر اساس منابع مالی، نیروی انسانی، وضعیت جغرافیایی و سایر موارد هر کشور برنامه متفاوتی را به اجرا خواهد گذاشت. به عنوان مثال؛ قطعاً وضع

جمهوری اسلامی ایران با کشور افغانستان متفاوت است، حتی اگر نظام ارزشی واحدی داشته باشند. وضع موجود، خود به دو زیر مجموعه «تهدیدها»، و «قوت‌ها» تقسیم‌بندی می‌گردد. افق حرکت جهانی نیز بسیار مهم است. وضعیت IT در جهان، اسپتامبر، آینده انرژی و وضعیت بازار نفت و سایر منابع سوخت فسیلی. به طور مثال؛ ایران فقط ۵ درصد از منابع نفتی جهان را در اختیار دارد (مجله اکونومیست، ژانویه ۲۰۰۵) اما پس از اتمام ذخایر نفت جهان، وضعیت جهانی چگونه می‌شود؟ ایران با دارا بودن حدود ۴۰ درصد از کل منابع گازی و ذخائر گاز دنیا چه جایگاهی خواهد داشت؟. پس وضعیت جهان در تنظیم و طراحی برنامه و سند چشم‌انداز بسیار تأثیرگذار و پر اهمیت می‌باشد. بر اساس این چشم‌انداز است که هر کشوری می‌تواند با هدف‌گیری بلندمدت، اقدام به طراحی برنامه‌های خود نماید.

اولین تلاش جمهوری اسلامی ایران در طراحی یک برنامه بلندمدت (۲۰ساله)، طراحی سند چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴ می‌باشد. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران دارای ابعاد گوناگونی از جمله بخش‌های اقتصادی، سیاسی، علمی و فرهنگی و بخش‌های اجتماعی (که از اهمیت خاصی برخوردار است) می‌باشد. در سال‌های اخیر به دلیل توجه بیشتر به مسائل فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، ابعاد اجتماعی زندگی مردم کمتر مورد توجه واقع گردیده است. اما خوشبختانه در این سند "ایران کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری که در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی الهام‌بخش و در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل" ذکر شده است که به معنای توانایی کشور در خروج از جرگه کشورهای در حال توسعه و ورود به مجموعه کشورهای توسعه یافته می‌باشد.

همچنین دستیابی به جایگاه اول توأم و همراه با حفظ هویت اسلامی و انقلابی آرمان‌های والای اسلام و الهام‌بخش و الگو بودن در جهان اسلام و نهایتاً مؤثر در روابط بین‌الملل نیز از الزامات چشم‌انداز طراحی شده است.

دستاوردهای ارزنده جمهوری اسلامی ایران در توسعه انسانی و ارتقاء کیفیت زندگی علی‌رغم این که متأسفانه اغلب توسط محافل مختلف داخلی مورد غفلت واقع می‌شود در ارزیابی‌های خارجی و بررسی‌های مقایسه‌ای بین‌المللی مورد توجه واقع شده و تحسین برانگیز و قابل‌الگو برداری تلقی شده‌اند.

از جمله؛ گروه توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی بانک جهانی در گزارش اقتصاد ایران از دیدگاه جهانی، این موضوع را این طور بیان می‌کند «از آغاز انقلاب، ایران بر توسعه انسانی و حمایت اجتماعی و عدالت اجتماعی تأکید ورزیده و در این زمینه‌ها به پیشرفت‌های شایان توجهی نائل آمده است. با رواج آموزش همگانی پوشش بهداشتی جامع و گسترده و راهبرد توزیع مجدد دوباره و فعالانه از طریق انتقال مستقیم و یارانه‌های غیرمستقیم، نسبت جمعیتی که زیر خط فقر زندگی می‌کرده‌اند، از ۴۷ درصد در سال ۱۳۵۷ به ۹ درصد در حال حاضر رسیده است. تقریباً همه شاخص‌های اجتماعی بهبود یافته، تا آنجا که امروز از این نظر ایران نسبت به کشورهای قابل قیاس با خود در بالاترین مقام قرار گرفته است. از میان رفتن فاصله مرد و زن در آموزش و پرورش، شایان توجه است. تفاوت میان دختر و پسر در تحصیلات و در مشارکت سیاسی بسیار جزئی است.» (بانک جهانی، ۲۰۰۳:۵۰)

یکی از شاخص‌های معتبر برای سنجش وضعیت اجتماعی کشورها «شاخص توسعه انسانی»^۱ است. شاخص توسعه انسانی یک سنجه خلاصه برای توسعه انسانی است. این شاخص متوسط دستاوردهای یک کشور را در سه بعد از توسعه انسانی محاسبه می‌کند:

- ۱- زندگی طولانی و سالم، که بر اساس امید به زندگی در بدو تولد محاسبه می‌شود.
- ۲- دانش که بر اساس نرخ باسوادی بزرگسالان (با ضریب دو سوم) و نسبت خام ثبت نام در مدارس ابتدایی، متوسطه و عالی (با ضریب یک سوم) محاسبه می‌شود
- ۳- استاندارد شایسته زندگی، که بر اساس سرانه تولید ناخالص داخلی (برحسب برابری قدرت خرید دلار آمریکا) محاسبه می‌شود.

این شاخص همه ساله برای تمام کشورهای جهان، توسط «برنامه توسعه ملل متحد»^۲ به وسیله سازمان ملل متحد محاسبه شده و نتایج مربوطه طی گزارشی بین المللی منتشر می‌شود. برای محاسبه این شاخص، نخست، برای هرکدام از این ابعاد یک شاخص تعریف می‌شود و سپس عملکرد هر کدام از کشورها در هریک از این ابعاد برحسب عددی بین ۰ و ۱ بیان می‌شود.

مقدار حداقل - مقدار واقعی
[طبق فرمول مقابل: شاخص تعدد =]
مقدار حداقل - مقدار حداکثر

مقدار حداقل	مقدار حداکثر	معیار
۲۵	۸۵	امید به زندگی در بدو تولد (سال)
-	۶۰	نرخ باسوادی بزرگسالان (درصد)
-	۶۰	نسبت خانم ترکیبی نسبت نام (درصد)
۶۰	۴۰۰۰	سرانه تولید ناخالص داخلی (برابری قدرت خرید دلار آمریکا)

منبع: Human Development report 2003; Millennium Development Goals; United Nations Development Programme (UNDP) New York 2003

مقادیر حد اکثر و حداقل برای محاسبه شاخص توسعه انسانی از جدول زیر استخراج می‌گردد. بررسی مقایسه‌ای روند تغییرات شاخص توسعه انسانی کشورها، پیشرفت قابل ملاحظه جمهوری اسلامی ایران در بعد توسعه انسانی را نشان می‌دهد.

در این رابطه مجمع ملل متحد برای توسعه (UNCTAD) در گزارش مروری بر دستاوردهای علمی، تکنولوژی و ... تصریح کرده است: «یک دستاورد چشمگیر ایران توسعه اجتماعی و انسانی آن است. چنانچه در جدول زیر نشان داده شده است ارتقاء بارزی در استانداردهای آموزشی و بهداشتی رخ داده است. بر اساس عزم ملی برای کاهش فقر و افزایش استانداردهای پایه حیاتی و آموزشی، شاخص توسعه انسانی (طبق استاندارد UNDP) از کمتر از ۰/۶ در سال ۱۹۸۰ به ۰/۷۳۲ در سال ۲۰۰۲ افزایش پیدا کرده است و باعث شده ایران از گروه کشورهای با توسعه انسانی کم به گروه کشورهای با توسعه انسانی متوسط ارتقاء یابد» (آنکتاد، ۸: ۲۰۰۵).

سال	۱۹۸۰	۱۹۸۸	۱۹۹۷	۲۰۰۳
نرخ باسوادی بزرگسالان (درصد)	۱۳/۵	۴۱/۸	۶۱/۶	۶۹/۵
امید به زندگی (سال)	۴۹/۵	۵۱/۳	۶۱/۶	۶۹/۵
تولید ناخالص داخلی (PPP، US\$)	۱۹۸۵	۳۵۶۷	۳۷۶۵	۵۲۳۲
رشد شاخص توسعه انسانی (HDI)	-/۵۶۲	-/۵۶۶	-/۵۶۶	-/۶۹۰

جدول فوق، نشان دهنده این واقعیت است که مقارن پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۹۸۰، شاخص توسعه انسانی با درآمد سرانه‌ای معادل ۴۹۶۷ دلار، ۰/۵۶۶ بوده است در حالی که در سال ۱۹۸۸ علی‌رغم کاهش درآمد سرانه (به دلیل افزایش جمعیت، کاهش تولید نفت و شرایط حاصل از جنگ ایران و عراق) شاخص توسعه انسانی با ۱۴ درصد

افزایش چشمگیر به ۰/۶۴۶ بالغ گردیده است. این در حالی است که در بیست سال گذشته (قبل از انقلاب) با وجود رشد درآمد سرانه به بیش از دو برابر، (از ۱۹۸۵ دلار به ۴۹۶۷ دلار) شاخص توسعه انسانی تنها ۰/۰۰۴ افزایش یافته بود. [باید توجه داشت که درآمد سرانه ایران در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب، ارقام بالاتری را هم تجربه کرده بود، از جمله در سال ۱۹۷۶ به ۸۶۷۹ دلار بالغ گردیده بود].

این بدین معنی است که مواهب و ثمرات توسعه اقتصادی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی به نحوی کاملاً ناعادلانه توزیع شده و تنها نصیب گروه‌ها و اقشاری بسیار محدود گردیده و عملاً به بهبود شرایط زندگی جامعه ایرانی منجر نشده است!

برونداد سرمایه‌گذاری‌های گسترده سال‌های اولیه تشکیل جمهوری اسلامی در حوزه توسعه انسانی، در سال‌های بعد (البته با آهنگی کندتر) نیز ادامه پیدا کرده و در دهه دوم درآمد سرانه ۴۰ درصد و شاخص توسعه انسانی نیز ۷ درصد ارتقاء یافته است. در دهه سوم انقلاب، در سال ۲۰۰۴ میلادی درآمد سرانه به ۷۵۲۵ دلار (ppp) و شاخص توسعه انسانی به ۰/۷۴۶ افزایش یافته است.

مقایسه ارقام مربوط به سال‌های ۱۹۹۷ با ۱۹۸۰ مندرج در جدول فوق، همچنین نشان‌دهنده این واقعیت است که جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۹۹۷ با درآمد سرانه‌ای تقریباً مشابه آغاز انقلاب، از توسعه انسانی به میزان ۲۲ درصد بیشتر از ابتدای پیروزی انقلاب برخوردار بوده است که بیانگر اهمیت کلیدی نحوه اولویت بندی برنامه‌ها و نقش «سیاست اجتماعی^۳» عدالت محور در توزیع عادلانه دستاوردهای توسعه ملی می‌باشد. این واقعیت در ادامه این مقاله به بیانی دیگر نیز مورد تأیید قرار گرفته و نشان داده شده که کشورهای مختلف جهان با بکارگیری «سیاست‌های اجتماعی» متفاوت به شرایط کاملاً متفاوتی از تعادل بین شاخص توسعه اجتماعی و درآمد سرانه دست یافته‌اند. به نحوی که برخی کشورها با درآمد سرانه‌ای بسیار بیشتر از ایران، رتبه‌ای پایین‌تر در توسعه انسانی دارا هستند (نظیر آفریقای جنوبی با درآمد سرانه ۱۱۱۹۲ دلار و شاخص توسعه انسانی ۰/۶۵۳ و نامیبیا با درآمد سرانه ۷۴۱۸ دلار و توسعه انسانی ۰/۶۲۶ و بوتسوانا با درآمد سرانه ۹۹۴۵ دلار و توسعه انسانی ۰/۵۷۰) و نیز برخی کشورها با درآمد سرانه‌ای کمتر، به توسعه انسانی بالاتر دست یافته‌اند (نظیر لبنان با درآمد سرانه ۵۸۳۷ دلار و توسعه انسانی ۰/۷۷۴ و آلبانی با درآمد سرانه ۴۹۷۸ دلار و توسعه انسانی ۰/۷۸۴ و

سریلانکا با درآمد سرانه ۴۳۹۰ دلار و توسعه انسانی ۰/۷۵۵ و چین با درآمد سرانه ۵۸۹۶ دلار و توسعه انسانی ۰/۷۶۸).

کاهش درآمد سرانه نسبت به سه دهه گذشته منحصر به ایران نبوده، بلکه این امر در امارات متحده عربی (کاهش درآمد سرانه از ۴۸۵۲۹ دلار در سال ۱۹۷۵ به ۲۴۰۵۶ دلار در ۲۰۰۴)؛ کویت (کاهش درآمد سرانه از ۳۰۲۰۵ دلار در سال ۱۹۷۷ به ۱۹۳۸۴ دلار در ۲۰۰۴) عربستان (کاهش درآمد سرانه از ۲۵۳۱۴ دلار در سال ۱۹۷۷ به ۱۳۸۲۵ دلار در ۲۰۰۴) اردن (کاهش درآمد سرانه از ۵۳۳۳۹ دلار در سال ۱۹۸۷ به ۴۶۸۸ دلار در ۲۰۰۴)؛ آفریقای جنوبی (کاهش درآمد سرانه از ۱۲۰۳۸ دلار در سال ۱۹۸۱ به ۱۱۱۹۲ دلار در ۲۰۰۴) و تعدادی دیگر از کشورها هم مشاهده می‌شود که عمدتاً مربوط به شرایط خاص داخلی و بین‌المللی احاطه‌کننده کشورها، و در مورد کشورهای نفت خیز مرتبط با افزایش ناگهانی قیمت نفت به دنبال جنگ اکتبر کشورهای عربی و اسرائیل تصور می‌شود. جدول زیر تحولات درآمد سرانه در تعدادی از کشورها را در مقایسه با سال ۲۰۰۴ میلادی نشان می‌دهد.

کشور	امارات متحده عربی	کویت	عربستان سعودی	اردن	آفریقای جنوبی	اوکراین	جمهوری اسلامی ایران
سال ۲۰۰۴	۴۸۵۲۹	۳۰۲۰۵	۲۵۳۱۴	۱۲۰۳۸	۱۱۱۹۲	۹۹۵۹	۸۶۷۹
سال ۱۹۷۵	۱۹۷۷	۱۹۷۷	۱۹۷۷	۱۹۸۷	۱۹۸۱	۱۹۸۹	۱۹۷۶
سال ۱۹۳۸۴	۱۹۳۸۴	۱۹۳۸۴	۱۳۸۲۵	۶۶۸۸	۱۱۱۹۲	۶۳۹۶	۷۵۲۵
سال ۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴

منبع: Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, Poverty and global water crisis: United Development Program: UNDP New York, USA, Pp.332-333.

بر اساس مقایسه گزارش توسعه انسانی جهان در سال ۲۰۰۳ با گزارش مذکور در سال ۲۰۰۶ رتبه جمهوری اسلامی ایران در توسعه انسانی با ۱۰ رتبه بهبود از ۱۰۶ به ۹۶ ارتقاء یافته است. به منظور مقایسه رتبه کشورها از نظر شاخص توسعه انسانی با رتبه آنها از نظر سرانه تولید ناخالص داخلی (برحسب برابری قدرت خرید دلار؛ PPP) فاصله رتبه کشورها

در این دو شاخص مورد سنجش قرار می‌گیرد. ارقام مثبت در این مقایسه نشان دهنده آن است که رتبه کشور از نظر شاخص توسعه انسانی بالاتر از رتبه آن از نظر سرانه تولید ناخالص داخلی است و ارقام منفی عکس این را نشان می‌دهند. این فاصله نیز در مورد ایران در سال ۱۲۰۰ برابر با (۲۹-) بوده در سال ۴۲۰۰ با بهبودی مختصر به (۲۴-) بالغ گردید. [مع ذلک، این شاخص نشان می‌دهد که هنوز در ایران، بین توسعه انسانی با درآمد سرانه تناسب وجود ندارد و جایگاه مطلوب و قابل قبول در توزیع عادلانه مواهب حاصل از توسعه ملی، هنوز محقق نشده است و به همین نسبت با تحقق نظام عادلانه اجتماعی هدف‌گذاری شده برای افق چشم‌انداز؛ فاصله‌ای چشمگیر وجود دارد.]

به طور کلی انگیزه‌های اجتماعی در ایران پس از انقلاب از اولویت برخوردار بوده و دستاوردهای ایران در آموزش و پرورش و بهداشت و کاهش فقر به رغم جنگ و محاصره‌های اقتصادی و همه مشکلات سیاسی و مالی، ارزنده و تحسین‌برانگیز بوده است. برنامه‌های اجتماعی ایران برای کمک رسانی به تهیدستان کارساز بوده است. (بانک جهانی، ۲۰۰۳).

با رواج آموزش همگانی، پوشش بهداشتی وسیع و گسترده و کارایی قابل تقدیر شبکه بهداشتی و درمانی کشور (PHC) و نیز راهبرد باز توزیع فعال درآمدها از طریق پرداخت‌های انتقالی مستقیم و یارانه‌های غیرمستقیم، و همچنین گسترش روز افزون طرح‌های تأمین اجتماعی و بیمه‌های درمانی، اغلب چهره‌های فقر کاهش یافته است به نحوی که نسبت جمعیتی که زیر خط فقر نسبی (با درآمدی کمتر از دو دلار در روز بر حسب PPP) زندگی می‌کرده‌اند از ۱۳/۴۶ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۶/۲۱ درصد در حال حاضر رسیده است. همچنین جمعیت گرفتار فقر شدید (افراد دارای کمتر از یک دلار درآمد روزانه بر حسب PPP) از ۲/۲۴ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۰/۶۲ درصد در سال ۲۰۰۲ میلادی رسیده است (برنامه توسعه ملل متحد، ۲۰۰۴).

کارایی سیستم بهداشتی در کاهش فاصله شاخص‌های اصلی سلامتی بین شهر و روستا هم چشمگیر بوده است. (مهدوی، ۲۰۰۴). در حالی که در سال ۱۹۷۴ مرگ و میر مادران در اثر زایمان در روستاها بیش از سه برابر شهرها بوده و ۲۵۰ مرگ به ازای هر یک صد هزار نفر جمعیت؛ بیشتر از شهرها ثبت شده است، در سال ۲۰۰۰، این فاصله به کمتر از دو برابر کاهش یافته و مقدار عددی این تفاوت به ۱۷ مورد مرگ در صد هزار نفر تقلیل

تغییر در وضعیت فقر شدید و فقر نسبی در ایران

Year سال	P0 by 13/day جمعیت دارای درآمد کمتر از یک دلار در روز (فقر شدید)	P0 by 23/day جمعیت دارای درآمد کمتر از دو دلار در روز (فقر نسبی)	P1 by 15/day شکاف فقر در جمعیت دارای درآمد کمتر از یک دلار در روز (شکاف فقر شدید)	P1 by 25/day شکاف فقر در جمعیت دارای درآمد کمتر از دو دلار در روز (شکاف فقر نسبی)
1995	2.24 درصد	13.46 درصد	0.558 درصد	3.823 درصد
1996	1.99 درصد	12.40 درصد	0.558 درصد	3.823 درصد
1997	1.25 درصد	9.74 درصد	0.279 درصد	2.586 درصد
1998	1.05 درصد	8.29 درصد	0.240 درصد	2.158 درصد
1999	0.97 درصد	7.85 درصد	0.214 درصد	1.993 درصد
2000	1.30 درصد	9.57 درصد	0.246 درصد	2.507 درصد
2001	0.78 درصد	7.33 درصد	0.172 درصد	1.812 درصد
2002	0.62 درصد	6.21 درصد	0.113 درصد	1.536 درصد

تاپو: در وضعیت فقر شدید و فقر نسبی در فاصله سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ (۲۰۰۲ میلادی تا ۱۳۸۱ شمسی)؛
 فقر شدید عبارت از جمعیت دارای درآمد کمتر از یک دلار در روز برحسب برابری قدرت خرید (PPP) P0
 فقر نسبی عبارت از جمعیت دارای درآمد کمتر از دو دلار در روز برحسب نابرابری قدرت خرید (PPP) P0
 شکاف فقر شدید: عبارت از شکاف فقر در جمعیت دارای درآمد کمتر از یک دلار در روز برحسب برابری قدرت خرید (PPP) P1
 شکاف فقر نسبی: عبارت از شکاف فقر در جمعیت دارای درآمد کمتر از دو دلار در روز برحسب نابرابری قدرت خرید (PPP) P1

یافته است. این کارکرد در مورد مرگ و میر نوزادان آ بارزتر است. مرگ نوزادان روستایی از ۱۲۰ مورد در هزار تولد زنده در سال ۱۹۷۴ که نزدیک به دو برابر مرگ نوزادان شهری بوده است، در سال ۲۰۰۰ به ۳۰/۲ در هزار کاهش یافته که فاصله آن با مرگ نوزادان شهری کمتر از سه در هزار شده است.^۵ (گزارش به بانک جهانی؛ شانگهای ۲۰۰۳)

حاصل گسترش شبکه مراقبت‌های اولیه بهداشتی در ایران، امروز فعالیت ۱۶۳۱۴ خانه بهداشت، بیش از ۴۴۵۶ مرکز بهداشتی درمانی در روستاها و شهرها، ۳۴۷۶ پایگاه بهداشت ضمیمه و غیر ضمیمه، و ۲۳۴ مرکز آموزش به‌ورزی بوده است. تعداد تخت‌های بیمارستانی از ۵۵۲۸۸ در سال ۱۳۵۷ به ۷۷۸۰۴ تخت در سال ۱۳۶۷ و ۱۱۲۵۹۰ تخت بالغ شده است. تنها در مناطق روستایی کشور در فاصله سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۱ مرگ کودکان زیر پنج سال از بیماری‌های اسهالی از ۵ در هزار به ۰/۸ و از عفونت‌های تنفسی از ۷/۸ به ۲/۹ در هزار رسیده است. از سپتامبر سال ۲۰۰۰ هیچ موردی از ویروس (وحشی) فلج اطفال دیده نشده است.

در سال ۲۰۰۲ سازمان بهداشت جهانی از نظام مراقبت بیماری فلج اطفال در ایران

مقایسه توسعه اجتماعی در ایران طی سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی با کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا

شاخص	۱۳۵۹	۱۳۷۹
میزان بی‌سوادان زنان (درصد)	۶۰/۲	۲۰/۱
میزان بی‌سوادان مردان (درصد)	۳۸/۳	۱۶/۵
میزان مرگ و میر نوزادان (هر هزار تولد زنده)	۲۲/۲	۹/۵
میزان همولیت پایه سرخه (درصد)	۲۲/۳	۲۵/۵
دسترسی جمعیت روستایی به آب آشامیدنی (درصد)	۲۲/۰	۹۹/۰
دسترسی جمعیت شهری به آب آشامیدنی (درصد)	۹/۸	۹۹/۷
میانگین امید به زندگی (سال)	۷۲/۲	۷۵/۲

شاخص	ایران	
	۱۳۷۹ - ۱۳۷۸	۱۳۷۸ - ۱۳۷۷
تولید رشد جمعیت (درصد)	۲/۲	۱/۴
مرگ و میر نوزادان (به هزار نفر)	۳/۲	۲/۶
میزان بی‌سوادان (درصد)	۲/۲	۲/۲
بی‌سوادان زنان (درصد در سنین ۱۵ تا ۲۴ سالگی)	۱/۸	۱/۰
ناخالص آبت نام در دیستان (درصد)	۱۱/۲	۹/۹
پسر	۱۱/۸	۹/۰
دختر	۱۰/۶	۹/۹
ناخالص آبت نام در دیستان (درصد)	۵/۵	۴/۰
پسر	۴/۸	۴/۵
دختر	۴/۹	۵/۹
شماری به آب سالم (درصد)	۹/۵	۸/۷

توجه: میزان آبت نام ناشی از گزارش مدارس خصوصی است. میزان آبت نام به آب آشامیدنی در این جدول از نظر آبت نام در مدارس دولتی است. م. ن. اطلاعات موجود نیست.

۱ گزارش اقتصاد ایران از دیدگاه بانک جهانی: گروه توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی: سند بانک جهانی (آوریل ۲۰۰۳)

تقدیر کرده و استفاده از این الگو را به دیگر کشورها توصیه کرده است (وزارت بهداشت، ۱۳۸۳). میزان مولید که در سال ۱۳۵۷ حدود ۴۵ در هزار اظهار شده بود، در سال ۱۳۷۱ به ۳۰/۶ در هزار و در سال ۱۳۶۹ و در سال ۱۳۷۹ به ۱۶/۳ کاهش یافت. (به نقل از سازمان برنامه، ۱۳۷۸ و وزارت بهداشت، ۱۳۷۹).

در سال‌های آغازین انقلاب اسلامی و در دوران جنگ، تولید ناخالص داخلی کمابیش برابر با تولید سال ۱۳۵۴ بود در حالی که جمعیت ۶۰ درصد افزایش یافته بود. این امر باعث افت سرانه تولید ناخالص داخلی به میزان ۴۰ درصد گردید. همچنین وضعیت مالی کشور نیز به دلیل درآمدهای بالاتر نفتی ولی مهم‌تر از آن، به دلیل نحوه عمل محتاطانه در امور مالی بهبود یافته است. درآمدهای نفتی مازاد بر آن چه پیش بینی شده بود، در صندوقی به نام «صندوق ذخیره ارزی» واریز شده است و حداقل ۵۰ درصد آن برای سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی وام داده می‌شود. تا پایان سال ۱۳۸۰ انباشت صندوق به ۷/۴ میلیارد دلار بالغ گردید و این مقدار به ۱۱/۹ میلیارد دلار تا پایان سال ۱۳۸۳ رسید.

جدول زیر عملکرد صندوق ذخیره ارزی تا پایان برنامه سوم توسعه را نشان می‌دهد.

عملکرد حساب ذخیره ارزی از دی ماه ۱۳۷۹ تا پایان اسفند ۱۳۸۳

شرح	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	متوسط رشد سالانه درصد
مانده	۵۱۲۲	۲۱۶۸	۵۱۱۲	۵۶۶۱	۱۱۲۲۰	۱۷/۷۸
واریزی به حساب	۵۵۲۲	۱۴۲۶	۵۵۶۶	۵۵۶۶	۱۱۱۶۹	۱۷/۰۸
سود متعلقه به موجودی	—	۲۱۲	۲۸۲	۲۲۱	۲۲۲	-۷/۶۵
بار دریافت تسهیلات ارزی داخلی	—	—	۲۵	۲۲	۲۲	۲۸/۹۵
سرفه	—	۸۱۴	۵۱۲۱	۵۲۲۲	۱۱۲۲۰	۹۲/۶۸
مانده انقضای بدهی متحمل تغییر نرخ ارز	—	—	۲۲۶	۲۲۱۲	۲۲۸۰	۲/۲۱
تکالیف بودجه‌ای	—	۶۵۶	۲۱۰۰	۱۹۲۷	۶۹۲۲	۸۰/۲۲
تسهیلات اعطایی	—	۱۵۸	۵۱۸	۱۰۷۶	۱۵۱۲	۷۶/۰۲
موجودی نقدی در پایان سال	۵۱۲۲	۲۲۶۸	۲۰۲۲	۲۵۰۲	۲۸۲۷	۱۰/۰۸
مطالبات مربوط به تسهیلات ارزی	۰	۱۲۲	۷۰۵	۱۷۲۱	۲۲۱۲	۱۱۸/۱۲
دارایی‌های حساب ذخیره ارزی	۵۱۲۲	۲۲۲۰	۲۸۲۷	۱۰۲۲۷	۱۱۹۲۰	۱۹/۰۵

از جمله شاخص‌های سنجش رفاه جامعه، شاخص رفاه اجتماعی آمارتیا سن^۶ است. وی شاخص رفاه اجتماعی را چنین تعریف می‌کند: $W = \mu(1-G)$ که در آن μ معرف درآمد سرانه، و G ضریب جینی است. براساس جدول زیر، در سال‌های اخیر، شاخص رفاه اجتماعی به دلیل افزایش درآمد سرانه و بهبود توزیع درآمد، افزایش یافته است. این شاخص در فاصله سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۷۹ به طور متوسط سالانه ۶ درصد رشد داشته است. همچنین رشد این شاخص در سال ۱۳۸۳ معادل ۸/۴ درصد برآورد شده و بهبود رفاه اجتماعی را نشان می‌دهد. (سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۴: ۸۷۲)

سال	درآمد ملی (میلیارد ریال-تایم ۱۳۷۶)	جمعیت (هزار نفر)	درآمد سرانه (هزار ریال)	شاخص رفاه اجتماعی	بهبود توزیع درآمد
(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)
۱۳۷۸	۲۵۹۲۰۴	۶۲۵۱۲	۵۱۴۶۵	۲۴۰۵	-۰/۵۸
۱۳۷۹	۲۷۱۷۸۵	۶۲۵۱۵	۴۳۴۶۱	۲۴۳۹	-۰/۵۷
۱۳۸۰	۲۸۲۳۱۹	۶۲۵۸۲	۴۵۱۱۳	۲۵۱۴	-۰/۵۷
۱۳۸۱	۳۱۵۶۲۳	۶۵۶۵۷	۴۸۰۷۱	۲۷۸۸	-۰/۵۸
۱۳۸۲	۳۲۲۶۲۲	۶۶۶۸۰	۵۱۳۸۶	۳۰۳۲	-۰/۵۹
۱۳۸۳	۳۷۲۷۳۷	۶۷۶۵۶	۵۵۰۹۳	۳۲۸۹	-۰/۵۹۷

منبع: سازمان مدیریت و برنامه ریزی، گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد پنجساله برنامه سوم توسعه، جلد اول، ۱۳۸۴

نسبت هزینه دهک بالا (ثروتمندترین) به دهک پایین (فقیرترین)

از جمله شاخص‌های مهم سنجش توزیع درآمد، نسبت هزینه دهک بالا (ثروتمندترین) به دهک پایین (فقیرترین) می‌باشد. هرچه این نسبت بالا باشد، نشان‌دهنده نابرابری بیشتر است. این نسبت نیز در طی دوره مذکور به طور متوسط سالانه ۴/۹ درصد کاهش یافته و از ۱۹/۴ به ۱۵/۸ رسیده است. این کاهش فاصله در آمد در روستاها بارزتر از شهرها بوده است (۷درصد کاهش متوسط سالیانه در روستاها در برابر ۲/۷ درصد کاهش سالیانه در مناطق شهری).

عنوان	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
کلی	۱۹/۳۷	۲۰/۰۷	۱۹/۴	۱۹	۱۵/۸
شهری	۱۹/۳۱	۱۵/۱	۱۵/۴۴	۱۴/۲	۱۲/۸۵
روستایی	۲۰/۳۳	۲۰/۴۴	۱۸/۳۳	۱۸/۷	۱۵/۲۰

منبع: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور: گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد برنامه سوم توسعه، ص ۸۷۴

نسبت هزینه دهک پردرآمد به دهک کم درآمد در زمره مهمترین شاخص‌های توزیع درآمدی بوده و ثبت و پیگیری آن تصویر روشن و نسبتاً اطمینان بخشی از وضعیت توزیع درآمد و عدالت اجتماعی به دست می‌دهد. شاخص دیگری که برای بررسی وضعیت و توزیع درآمد در کشورها بکار می‌رود، نسبت سهم ۲۰ درصد بالای درآمدی به ۲۰ درصد پایین درآمدی است. این نسبت نیز از رقم ۱۰/۱ در سال ۱۳۷۹ به رقم ۸/۴۳ در سال ۱۳۸۲ کاهش یافته است این کاهش نیز در مناطق روستایی چشمگیرتر بوده است.

نسبت هزینه ۲۰ درصد بالا به ۲۰ درصد پایین	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
کل	۵/۹۱	۶/۰۱	۶/۹۶	۷/۵	۸/۴۳
شهری	۷/۹۴	۸/۴	۸/۴۶	۷/۹	۷/۴۴
روستایی	۶/۰۴۴	۶/۰۴	۶/۵	۶/۵	۸/۴۳

منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور: گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد برنامه سوم توسعه، ص ۸۷۴

یادآور می‌شود تحقق دسترسی‌های برابر در فرصت‌های اجتماعی و توزیع عادلانه درآمدها و کاهش فاصله طبقات اجتماعی، مهمترین کارکرد حاکمیتی^۷ دولت‌ها و نمود اصلی تعهد و تولیت^۸ آن‌ها برای بهبود شرایط اجتماعی ملت‌های خود، تلقی می‌شود که با اعتماد و مشروعیتی که شهروندان برای فعالیت‌های حکومت قائل هستند ارتباطی تنگاتنگ دارد. جدول زیر وضعیت این شاخص‌ها را همراه با ضریب جینی (برای سنجش وضعیت توزیع درآمد) و نیز درآمد سرانه برحسب برابری قدرت خرید دلار (ppp) و نیز وضعیت مرگ و میر کودکان زیر پنج سال و امید به زندگی و نیز میزان مرگ حین زایمان که شاخص‌های تقریباً مناسبی برای برآورد شرایط اجتماعی و کیفیت زندگی و در نتیجه کارکرد حاکمیتی دولت‌ها^۹ را به دست می‌دهد، در تعدادی از کشورهای جهان و از جمله کشورهای اروپایی، آفریقایی، و امریکای لاتین رابه نقل از گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۰۶ سازمان ملل نشان می‌دهد.

چنانچه در این جدول نشان داده شده است، در میان کشورهای مختلف جهان کمترین فاصله دهک‌های درآمدی (و هزینه‌ای) متعلق به کشورهای اسکاندیناوی و ژاپن و بیشترین فاصله درآمدی و اختلاف طبقاتی متعلق به کشورهای آفریقایی و امریکای

کشور	مردم چین زایمان درصد هزار	آمد به زندگی سال	مردم و سر زار ۵-سال (هر هزار)	درآمد سرانه دلار (PPP)	۱۰ درصد پر درآمد به درصد کم درآمد	۲۰ درصد پر درآمد به درصد کم درآمد	اندکس چینی
ایران	۳۷	۷۰۲	۳۸	۷۵۳۵	۱۷/۳	۹/۷	۲۷۰
برزیل	۶۴	۷۰۳	۳۴	۸۱۹۵	۵۷/۸	۲۷/۷	۵۸۰
چین	۵۱	۷۱۵	۳۱	۵۸۹۶	۱۸/۴	۱۰/۷	۲۲/۲
مالزی	۳۰	۷۳	۱۳	۱۰۲۷۶	۲۲/۱	۱۷/۴	۲۹/۴
اسپانیا	۶	۷۹۵	۵	۲۲۴۱۷	۱۰/۳	۹/۰	۷۴/۷
ژاپن	۸	۸۱۹	۴	۲۹۲۵۱	۲/۵	۲/۴	۲۲/۹
نروژ	۶	۷۹۳	۴	۳۸۲۵۲	۶/۱	۲/۹	۲۵/۸
فرانسه	۱۰	۷۹۴	۵	۲۹۲۰۰	۹/۱	۵/۶	۲۷/۷
امریکا	۸	۷۲۳	۸	۲۹۶۷۶	۱۵/۹	۸/۴	۲۰/۸
بولیوی	۲۲۰	۶۲/۹	۶۹	۲۷۲۰	۱۶۸/۱	۲۷/۳	۶۰/۱
افریقای جنوبی	۱۵۰	۶۹	۶۷	۱۱۱۵۲	۳۲/۱	۱۷/۹	۵۷/۸
نامیبیا	۵۴۰	۶۸/۶	۶۵	۷۲۸۸	۱۳۸/۸	۵۶/۱	۷۴/۴
ژرمنی	۱۹۰	۷۱/۸	۲۹	۵۷۲۸	۲۲/۹	۱۷/۳	۲۹/۲
ترکیه	۱۲۰	۶۸/۶	۳۲	۷۷۵۳	۱۶/۸	۹/۴	۲۷/۶

(Human Development Report 2006 Beyond scarcity Power Poverty and global water crisis: United Development Program; UNDP New York, USA)

۲۰۱

لاتین است که درآمد ثروتمندترین دهک آنها بین ۶/۱ برابر (برای کشور نروژ) و ۴/۵ برابر برای ژاپن؛ تا ۵۸ برابر برای برزیل و حدود ۴۵ برابر برای پرو، ۱۶۸ برابر برای بولیوی و ۱۲۹ برابر برای کشور نامیبیا نسبت به فقیرترین دهک درآمدی می باشد. بدین ترتیب برخی کشورها قادر گردیده اند فاصله طبقات اجتماعی را به خوبی مهار کنند و تفاوت درآمدها را در جوامع خود به حداقل برسانند. ابزار مهم این کشورها در دست یابی به این موفقیت، نظام کارآمد مالیاتی و نظام جامع و فراگیر تأمین اجتماعی بوده است.

سایر کشورهای اروپایی هم غالباً فاصله دهک های درآمدی تک رقمی دارند و بیشترین فاصله مربوط به کشور انگلستان (۱۳/۸) و پرتغال (۱۵) می باشد نسبت هزینة ثروتمندترین دهک به فقیرترین، در امریکا ۱۶ بوده که تقریباً مشابه ایران می باشد چنانچه ذکر شد کشورهای امریکای لاتین و افریقایی اکثرأ دارای توزیع ناعادلانه درآمدی می باشند و

نسبت درآمد ثروتمندترین دهک به فقیرترین، در برخی از این کشورها تا نزدیک به ۹۰ برابر افزایش یافته است. این کشورها اغلب دارای امید به زندگی پایین و مرگ و میر بالای کودکان می‌باشند.

بنابراین، وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد در ایران به‌طور کلی «متوسط» ارزیابی می‌شود. براساس قانون برنامه چهارم توسعه؛ فاصله دهک‌های درآمدی باید در سال پایانی برنامه (۱۳۸۸) به ۱۴ و ضریب جینی به ۰/۳۷ کاهش یابد. (قانون برنامه چهارم؛ جدول ضمیمه ۲) همچنین دولت مکلف به بازبینی سیاست‌های مالیاتی با هدف کاهش فاصله درآمدی شده است (بند ب ماده ۹۰ قانون برنامه). علاوه براین، گسترش چتر خدمات بیمه‌های اجتماعی و درمانی و پوشش بیمه‌ای روستاییان و اقشار آسیب‌پذیر، تضمین خدمات بهداشتی و درمانی و آموزش‌های عمومی برای سه دهک پایین درآمدی، تمرکز سیاست‌های تأمین مسکن ارزان قیمت بر دهک‌های پایین درآمدی، تأمین حمایت‌های حقوقی و مشاوره‌های اجتماعی برای فقرا، برنامه‌های اشتغال‌حمایتی برای گروه‌های کم درآمد و در معرض آسیب و توانمندسازی روستاییان و اقشار کم‌درآمد پیش‌بینی شده است (مواد ۸۲ و ۹۰ قانون برنامه).

در صورت تحقق موارد یاد شده، امید این می‌رود که طی دهه آینده فاصله دهک‌های درآمدی در ایران تک‌رقمی شده و به سطح کشورهای پیش‌رفته نزدیک شده و زمینه‌های تحقق اهداف سند چشم‌انداز در افق ۱۳۰۴ فراهم شود. این امر البته نیازمند عزم سیاسی دولت و سیاست‌گذاران، بسیج منابع و نظارت‌های قانونی برای استمرار و ارتقاء دستاوردهای ارزشمند گذشته نظام مقدس جمهوری اسلامی در دستیابی به اهداف والای انقلاب اسلامی و تحقق اصول عادلانه اسلام خواهد بود.

جمع‌بندی

بررسی حاضر نشان می‌دهد، علی‌رغم تداوم نابرابری اقتصادی اجتماعی در جامعه ایران درصد جمعیت زیر خط فقر و میزان نابرابری، مستمراً کاهش یافته؛ کیفیت زندگی وضعیت بهداشتی و سطح سلامت عمومی، وضعیت آموزش‌های عمومی، گستره و کارکرد زیرساخت‌های اجتماعی، و به‌طور کلی «توسعه انسانی و اجتماعی» رو به بهبود بوده است. این دستاوردها محصول توزیع هدفمند سرمایه‌گذاری‌ها در بخش‌های مختلف

اقتصادی، اعمال طرح‌های متعدد توازن منطقه‌ای و کمک به جلوگیری از عقب ماندگی و ایجاد تعادل توسعه منطقه‌ای در استان‌های کمتر توسعه یافته و محروم کشور، اصلاح نظام قیمت‌گذاری و خرید تضمینی محصولات کشاورزی، توزیع گسترده و همگانی کالاهای اساسی یارانه‌ای در شهر و روستا و ده‌ها اقدام اساسی دیگر در حوزه‌های رفاه اجتماعی به ویژه بهداشت و آموزش بوده است.

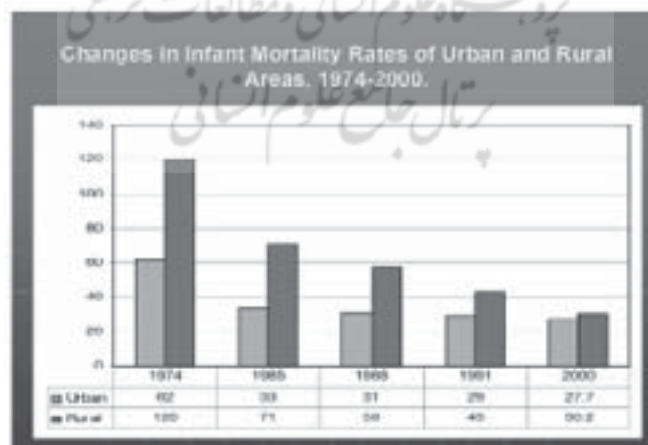
نتایج تحقق سیاست‌های مذکور پایه‌ای مناسب برای ارتقاء عدالت اجتماعی در ایران را فراهم آورده است که البته برای تضمین دستیابی به این هدف، علاوه بر تداوم سیاست‌های عدالت آفرین و کارآمد گذشته، اصلاح و تجدید نظر در سیاست‌های غیرعدالت محورانه و «آگاهی عمومی» و «عزم سیاسی» در هدف‌گذاری تمامی برنامه‌ها در حمایت از مستضعفین و توانمندسازی گروه‌های نابرخوردار را طلب می‌کند.

پی‌نوشت‌ها:

۲۰۳

- ۱- Human Development Index :HDI
- ۲- UNDP
- ۳- Social Policy
- ۴- infant mortality rate

۵- نمودار زیر گویای این موضوع است.



- ۶- Amartya Sen
- ۷- Governance
- ۸- STEWARDSHIP
- ۹- Good Governance
- ۱۰- political commitment

منابع فارسی:

- اصلاح نظام سلامت در ایران: واحد کشوری اصلاح نظام سلامت: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مهر ۱۳۸۳
- اقتصاد ایران از دیدگاه جهانی: گذار ایران در تبدیل ثروت نفت به توسعه، سند ۳۰ آوریل ۲۰۰۳.
- اولین گزارش اهداف توسعه هزاره (MDGs) جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۳: دستاوردها و چالش‌ها: گزارش مشترک دولت جمهوری اسلامی ایران و برنامه توسعه ملل متحد UNDP.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور: گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد برنامه سوم توسعه.
- گزارش اقتصاد ایران از دیدگاه بانک جهانی: گروه توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی: سند بانک جهانی: آوریل ۲۰۰۳.
- گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد پنج ساله برنامه سوم توسعه: جلد اول: حوزه‌های فرابخشی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۴.
- گزارش به اجلاس کاهش فقر: توسعه پایدار بانک جهانی شانگهای ۲۰۰۴: محمد رضا واعظ مهدوی.

منابع انگلیسی:

- Mehryar A., Ahmad-nia Sh. Primary Health Care and the Rural Poor in the Islamic Republic of Iran ;Global Learning Process for Scaling Up Poverty Reduction: Shanghai Conference May 25-27, 2004
- Unctad: Human Development Report 2006, Beyond scarcity Power, Poverty and global water crisis: United Development Program; UNDP New York, USA p332.).
- Unctad: Science, Technology and Innovation Policy Review ; The Islamic Republic of Iran, New York and Geneva, June 2005 Pp: 8
- Unctad: The First Millennium Development Goals Report 2004: Achievement and Challenges; Management and Planning Organization, in cooperation with Institute for Management and planning Studies and United Nations in Islamic Republic of Iran. Tehran, Nov. 2004.